

СТАНОВИЩЕ

**от доц. д-р Валентина Григорова Григорова-Генчева,
катедра „Финанси и застраховане“, ВУЗФ**

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор ”

в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки

Професионално направление 3.8. Икономика

Автор: Изабела Кенси, Полша

Тема: “Ролята на мениджъра за ефикасното управление на семейната фирма” („Роль менеджера в эффективном управлении семейной фирмы“)

1. Общо описание на представените материали

За рецензия получих дисертация с обем 188 стр. и автореферат с обем 18 стр., на руски/български език, озаглавена “Ролята на мениджъра за ефикасното управление на семейната фирма” („Роль менеджера в эффективном управлении семейной фирмы“). Научен консултант проф. д.ик.н. Игор Бритченко.

Със заповед №133/22.03.2023 г. на Ректора на Висше училище по застраховане и финанси проф. д.ю.н. Борис Велчев съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема “Ролята на мениджъра за ефикасното управление на семейната фирма” („Роль менеджера в эффективном управлении семейной фирмы“) за придобиване на образователната и научна степен „доктор” в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3.8. Икономика. Автор на дисертационния труд е Изабела Кенси – докторант към катедра “Финанси и застраховане“.

Предадените от Изабела Кенси материали включват документи по представен опис: автобиография, дисертационен труд и автореферати на руски и български език, списък и резюмета на публикациите, както и декларация за оригиналността на дисертацията.

Докторантката е приложила списък на 9 публикации по темата на дисертацията в нереперирани научни издания.

2. Кратки биографични данни за кандидата

Изабела Кенси е гимназиален учител по математика и икономика в Зйелона гора и университетски преподавател/асистент в Икономическия университет в Бидгошч. След получаване на магистърска степен по математика от Технологическия университет в Познан, тя продължава образованието и усъвършенстването си със следдипломни квалификации по методология на преподавателската работа, компютърни науки, физика и бюджетно счетоводство.

От 2021 г. е в научната редакция на сп. „New Management” на Икономическия университет в Бидгошч.

3. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Избраната от авторката структура на дисертационния труд включва следните елементи: Увод, част I. Теоретични основи в областта на управлението на семейна фирма, част II. Обсъждане методологията на изследване, част III. Резултати и изводи от изследването при използване метода на триангулацията, Заключение, Библиография, Списък на илюстрациите, таблиците и графиките, Приложения.

В първата част, която има осем подраздела, авторката въвежда и анализира основните понятия в дисертацията (типология, специфика и жизнен цикъл на семейните фирми и др.) и детайлно анализира процеса на правопримство в семейните фирми в Полша. Изабела Кенси не се задоволява само да даде определение за семейно предприятие, но и да разгледа термина в цялостното му онтологично и хронологично развитие между XIX и XXI в. според изследванията на различни автори. Типологията на семейните фирми е изведена както на базата на Закона за предприемаческата дейност, така и по отношение на собствеността, различните стадии в семейния живот и развитието на фирмата. Авторката акцентира върху проблема с липсата на юридически оформен план за приемственост, който позволява на случайни събития да нарушат нормалната дейност и дори да възпрепятстват съществуването на семейните фирми в Полша. Тя посочва и начин за неговото преодоляване, а именно – планиране на приемствеността в семейната фирма (власт и собственост) при съобразяване с полските национални културни традиции в тази сфера. В последните три подраздела на тази част са разгле-

дани въпросите за мениджъра в семейните фирми и неговата компетентност, както и показателите за отчитане ефективността както на семейната фирма, така и на нейния мениджър. Авторката многократно подчертава, че семейните фирми са в основата на националните икономики: те са 2/3 от съществуващите компании в световен мащаб, генерират над 70% от световния БВП и създават 50–80% от всички работни места. Изабела Кенси разглежда различните стилове лидерство и модели за управление на семейна фирма, като акцентира върху качествата, необходими за успешно изпълнение на мениджърските функции. Тя прави подробен анализ на изследванията в тази сфера от 70-те години на XX в. до наши дни като посочва отклоненията от традиционния модел в ролята и компетенциите на мениджъра в съвременните условия. По отношение ефективността на управлението на семейна фирма, авторката дава конкретни математически формули за нейното изчисляване, но и подчертава, че този тип предприятия не поемат високи финансови рискове, но и регистрират по-ниски загуби.

Във втората част, която също има осем подраздела, са представени генезиса на изследователския проблем, концепцията, областта, хипотезата и целите на изследването, както и методите и инструментите за измерване на различни показатели, използвани в него. Изабела Кенси ясно посочва ограниченията в своето проучване, неговите резултати и прави препоръки за ефективното управление на семейните фирми. Основната хипотеза се допълва от детайлни хипотези и ясно дефинирани конкретни изследователски цели. Авторката систематизира в нагледна схема методологията на изследване на управленските компетенции в семейните фирми. Тя разработва самостоятелно и критериите за наблюдение на семейните фирми в изследователска среда като експерименталните наблюдения на Кенси водят до изменение и усъвършенстване на инструментите за измерване. В тази част авторката представя проблемите и трудностите, с които се сблъсква при осъществяването на проучванията си като ги систематизира в собствена типология. Подраздел 2.8. е изключително кратък и би могъл да стане част от заключението на предходния подраздел или да служи като въведение на трета част от дисертацията.

Третата част на дисертацията, която включва пет подраздела, е посветена на резултатите и изводите от направеното изследване с прилагане метода на триангулацията. В нея са представени демографските данни за 100 семейни фирми и техните собственици, резултатите от количествените и качествените изследвания, както и анализ на човешкия фактор, определящ финансовата ефективност на семейната фирма. Изабела Кенси създава собствен образ/модел на ефикасния мениджър в семейно предприятие на базата на резултатите от проведените проучвания. Това е човек от семейството, който има индивидуални управленски ка-

чества, наблюдавал е дълго процеса на функциониране и управление на компанията и притежава знания и навици за осъществяване на успешна стратегическа и финансова дейност. Един от основните изводи на авторката е, че колкото по-голяма е семейната фирма, толкова по-добри са управленските компетенции на нейния собственик. Аналогичен резултат има и при семейни предприятия с история между 10-20 г., които са достигнали необходимата зрялост в развитието си. Кенси анализира наличните финансови данни от семейни фирми с цел проучване на тяхната доходност, за да докаже наличието на взаимовръзка между управленски компетенции и финансова ефективност.

Избраната от Кенси структура на дисертационния труд, представена по-горе, включва основните елементи, необходими за анализ на емпирични данни и проблеми и позволява да бъдат развити пълноценно основните теми, свързани с ролята на мениджъра в ефикасното управление на семейната фирма. Достоверността на използваните данни е гарантирана от основните източници на подобна информация в Полша. Това са две водещи организации: PwC, която провежда през 2021 година 10-то издание на проучването Family Business Survey, както и Полската агенция за развитие на предприемачеството, която проучва семейните фирми наред с обекти от различни области на познанието. Вече над десет години въпросът е в обсега на интересите на тази институция. По поръчение на Агенцията са направени няколко отчета на проведените проучвания.

4. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Темата за управленските компетенции на мениджъра и влиянието им върху финансовите показатели на семейната фирма е новаторска, а в Полша е обект на научни изследвания само от последните две десетилетия. Не са много и чуждестранните проучвания в тази сфера, на които Изабела Кенси да се базира, а финансовите данни на семейните фирми са невинаги достъпни, както самата тя посочва. Затова докторантката създава собствени математически формули, с които да измери управленската ефективност в семейните предприятия, изменя и усъвършенства избраните инструменти за проучване. Авторката представя генезиса на изследователския проблем, разработва собствена концепция за изследване на управленските компетенции и формулира модел на ефикасен мениджър, базирано и на личния и опит в управлението на семейна фирма. Изабела Кенси защитава успешно категорично изразената хипотеза за компетентността на мениджъра като важен фактор, определящ ефективността на управлението на семейната фирма и постига поставените цели.

5. Преценка на публикациите по дисертационния труд

В работите на кандидатката има оригинални научни и приложни приноси, които са получили международно признание като част от тях са публикувани в списания и сборници от научни конференции, издадени от международни академични издателства. Изабела Кенси има 9 (девет) публикации по темата на дисертацията: част от колективна монография-1, научни статии -5, доклади от конференции -3. Шест от публикациите са в сътрудничество с 1 съавтор, две – с двама съавтори.

6. Преценка за изпълнение на минималните национални изисквания

Документите и материалите, представени от Изабела Кенси отговарят на изисквания(та) на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ВУЗФ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в професионалното направление 3.8. Икономика.

7. Автореферат

Авторефератът е с обем от 18 страници. В него се съдържа описание на основните характеристики на дисертационния труд, вкл. структура и съдържание, актуалност на избраната тема, обобщено представяне на дисертацията и публикациите по темата на дисертацията. Авторефератът на дисертационния труд е изготвен в съответствие с възприетите за подобен род научни разработки изисквания.

В Автореферата ясно са посочени методите на изследване, проблемите и ограниченията в дисертационния труд в контекста на теоретичните обобщения и решения на големи научни или научноприложни проблеми, в съответствие със съвременните постижения в тази сфера. Изабела Кенси точно формулира предмета и целта, както и основната хипотеза на своето изследване. В заключение са представени основните изводи, препоръки и научно-практически приноси на дисертационния труд.

Приложена е и Декларация от Изабела Кенси, в която авторката заявява оригиналността на дисертацията си, липсата на нарушаване на авторските права на други лица и пълното отсъствие на копирани елементи от нейната магистърска разработка по математика, защитена в Познанския технологически университет през 2002 г.

8. Критични забележки и препоръки

Дисертационният труд на Изабела Кенси има редица достойнства, нямам конкретни забележки или препоръки. Бих искала да формулирам два въпроса към авторката:

1. Каква беше и е политиката на Република Полша по отношение на подкрепата за семейните фирми в условията на пандемия КОВИД 19 и инфлация?
2. Как би се отразило на бизнеса на семейните фирми приемането на еврото в Полша?

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд **съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката** и **отговарят на** изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и Правилника за прилагане на ЗРАСРБ. Представените материали и дисертационни резултати съответстват на специфичните изисквания на Правилника за приемане и обучение на докторанти във Висшето училище по застраховане и финанси.

Дисертационният труд показва, че кандидатата Изабела Кенси **притежава** теоретични знания и професионални умения по Професионално направление 3. 8. Икономика, като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научни изследвания.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на Изабела Кенси в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки; Професионално направление 3. 8. Икономика.

24.04.2023 г.

Рецензент:

Доц. д-р Валентина Григорова-Генчева

(ак. дл. н. ст. име фамилия)